

Ten eerste

De overheid doet de woorden allochtoon en autochtoon in de ban. Jongeren 'met een migratieachtergrond' laten hun licht erover schijnen. Wat zeggen deskundigen? En hoe gaan ze hier elders in Europa mee om?

Afscheid van 'allochtoon'

(...) NEDERLANDERS OP STATION ROTTERDAM CENTRAAL. HOE WILLEN ZE WORDEN AANGEDUID?

BAHIJA CHIHIB (18)
Studente helpende zorg en welzijn

'Ik vind het beter om dat vervelende woord allochtoon af te schaffen. Rood, geel of paars; je bent in Nederland. Allochtoon drukt je in een negatieve hoek. Ik ben hier geboren. Hoe ik mezelf noem? Goeie vraag. Marokkaanse Rotterdammer misschien? In Marokko vinden ze me trouwens óók allochtoon.'

RICHARD ERMOSO (26)
Dansdocent

'Het stoort me dat we hier zo veel over discussiëren. Ik vind migrant een mooi alternatief. Minder stigmatiserend, al benoem je iemands achtergrond toch ook weer. Ik ben Filipijns, maar hier geboren en getogen. Richard spreek je op z'n Engels uit, maar mijn broer heet gewoon Nico.'

RAG RIRIN (33)
Communicatiemanager restaurant

'Ik ben Moluks. Als ik mensen vertel dat ik ook moslim ben, dan zeggen ze: had ik niet verwacht. Ik doe ook een drankje en heb tatoeages. Het afschaffen van allochtoon vind ik goed. Maar bij 'migrantenachtergrond' heb ik geen fijn gevoel. Ik weet ook hoe mijn opa en oma met de boot hierheen zijn gekomen.'

DE DESKUNDIGEN

Is het A-woord passé of zijn we de weg kwijt?

Uitboorling. Medelander. Biculturele burger. Nieuwe Nederlander. Lang is de lijst met alternatieven die het containerbegrip allochtoon naar de linguïstische jachtvelden had moeten voeren. De term is uit de gratie geraakt, heeft een negatieve bijklank gekregen en dekt de lading niet meer.

De laatste suggestie komt voor rekening van het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR). Beide instanties schrappen met onmiddellijke ingang 'allochtoon' en 'autochtoon' en westers versus niet-westers uit hun jargon. Ze spreken vanaf nu van 'personen met een migratieachtergrond'. Hoewel het kabinet hun adviezen niet hoeft over te nemen, bepalen de organisaties de lijn van het woordgebruik in Den Haag.

'De allochtoon heeft zijn langste tijd gehad', stelt socioloog Godfried Engbersen, voorzitter van de projectgroep die zich bij de WRR over de kwestie boog. Taalkundige Wim Daniëls gaat een stap verder en zegt dat 'we de weg zijn kwijtgeraakt'. Het begrip allochtoon is 'ongrijpbaar' geworden, betoogt hij.

Daniëls: 'Het is zoals wij zeggen een 'plastic woord' geworden. Een passe-partout, dat overal op past. Dit gebeurt

veel in de taal. Een computer stamt af van het Franse *compter*, tellen. Inmiddels kan dat ding veel meer. Jungle was vroeger een braakliggend stuk land, tegenwoordig het tegenovergestelde.'

Met zijn taalkundige voorzet, gedaan in de verkenning *Migratie en classificatie - Naar een meervoudig migratie-idioom* heeft de WRR ook een debat op gang willen brengen. Dat is gelukt, maakt Engbersen op uit alle reacties op sociale media en de berichtgeving in de pers. 'Dit is ook een uitnodiging aan de samenleving: laat van je horen, vind er iets van. Wij pleiten er wel voor om waar nodig 'migratieachtergrond' te preciseren, bijvoorbeeld een Turkse of Noord-Amerikaanse achtergrond. We hoeven dat begrip ook niet voor eeuwig tot in de eeuwigheid vast te leggen.'

Zoiets valt ook niet op te leggen. De samenleving verandert en de taal verandert mee. Het begrip 'allochtoon' was in 1971 gemunt door sociologe Hilde Verwey-Jonker als een neutrale tegenhanger voor gastarbeiders, buitenlanders en immigranten. De WRR volgde die lijn en publiceerde in 1989 een nota met de veelzeggende titel *Allochtonenbeleid*.

Het woord komt van de Griekse woorden *allos* ('ander') en *chtoon* ('land') en werd als zodanig in 1961 door Van Dale opgenomen, zij het vooral als geologi-

sche aanduiding, van bijvoorbeeld de herkomst van stoffen.

In dertig jaar tijd bladderde het neutrale karakter in hoog tempo af. De allochtoon kwam in een allengs rechtser politiek klimaat meer en meer onder vuur en liet zich bovendien steeds slechter onder dezelfde noemer vangen.

De *Allochtonenkrant* herdoopte zich in 2002 tot *Multined* en liet zijn tienduizend lezers weten: 'Troetelallochtonen behoren tot het verleden. Na jaren van positieve discriminatie kunnen we el-

De WRR ziet over dit woord graag een debat in de samenleving

kaar aankijken als volwassenen.' De allochtoon moest niet meer als een slachtoffer worden beschouwd. Bovendien wilde het blad evengoed worden gelezen door yuppen in een vinexwijk.

Andere media zouden volgen. De Belgische krant *De Morgen* deed de allochtoon in 2012 in de ban, omdat het woord voor zowel alles als niets stond. Een 'ruiswoord', zogezegd. 'Het was een re-

den geworden om niet verder te onderzoeken hoe het precies zit', legt opiniërend hoofdredacteur Bart Eeckhout uit.

De *Volkskrant* mijdt het woord sinds mei dit jaar, en schreef toen al veel minder over allochtonen dan voorheen. Vorig jaar kwam het woord 59 keer op de pagina's voor, in 2006 was dat nog 163 keer. Bij *De Telegraaf*, *NRC Handelsblad* en *Trouw* is dezelfde trend zichtbaar.

De term allochtoon is inmiddels een 'vaag containerbegrip', en allang niet meer neutraal, zegt *Volkskrant*-ombudsvrouw Annieke Kranenberg. 'Mensen worden op een hoop gegooid, wat ook nog stigmatisering in de hand kan werken. Is er toch behoefte aan een verzamelbegrip, dan volstaat verwijzen naar een 'migrantenafkomst', zoals de overheid nu wil doen. Zeker, er is het risico dat 'migrant' op den duur ook een negatieve bijklank krijgt. Maar dat is geen reden om vage, ouderwetse en besmette woorden te blijven hanteren.'

Belgische studenten, Indiase expats, Syrische vluchtelingen: elk is om een andere reden hier gekomen. Dus kun je ze onmogelijk onder één noemer vangen, zegt Engbersen van de WRR. 'Je moet niet eens proberen een nieuw begrip voor allochtoon uit te vinden; dat is er niet. Je moet er vooral afscheid van nemen.'

Mark Miserus, Pieter Hotse Smit

Taal en migratie **Ten eerste**

**TAALKUNDIGE
WIM DANIÉLS**
OVER VIER ALTERNATIEVEN
VOOR 'ALLOCHTOON'

**x-Nederlander /
Nederlander van
x komaf**

'Een alternatief is in veel gevallen niet nodig; Nederlanders zijn Nederlanders. Noem alleen iemands achtergrond als het functioneel is, om specifiek iets aan te duiden. Bij onderzoek naar ziekten, als bijvoorbeeld blindedarmontsteking

heel veel voorkomt bij Surinaamse Nederlanders. In een krantenreportage over Turks-Nederlandse jongeren die overlast veroorzaken, zou ik gewoon spreken van jongeren.'

Migrant

'Dit vind ik een onhandig woord. Mensen die naar een andere provin-

cie trekken zijn ook migranten.'

Medelander

'Te gezocht om te kunnen doorvoeren. Mensen zullen het te gekunsteld vinden om het actief te gebruiken.'

Zwartharigen

Schrijver Robert Vuijsje sprak in zijn Anton de

Kom-lezing vorige week over 'zwartharigen'. Daniëls: 'Dit lijkt me een onzinnig alternatief. Haarkleur is een diffuus begrip, dit zorgt alleen maar voor verwarring. Er worden tweelingen geboren met verschillende haarkleur. Het is extra onzin omdat steeds meer mensen hun haar verven.'

JACK YE (21)
Student trade management

'Hoe dan ook, mensen hebben een achtergrond. Hoe gaan ze ons dan noemen? En vluchtelingen dan? Velen hebben een stereotiep beeld van een allochtoon of migrant: Chinezen zijn rustig, hebben een horeca-onderneming - o ja, ze zijn gokverslaafd. Die beelden verander je niet met een ander etiket.'

SASKIA LUCK (23)
Medewerker klantenservice

'Mijn moeder is Pools, mijn vader Surinaams, zelf ben ik Nederlands. Dat vinden ze in drie landen speciaal. De term allochtoon heeft me nooit gestoord, het is niet persoonlijk bedoeld. Wat wordt het? Migrantenachtergrond? Beetje apart woord. Klinkt als: je komt niet van hier. Dan liever allochtoon.'

MONALISA BOELIJN (23)
Studente administratief medewerker

'Migrantenachtergrond... wow. Houd het dan lekker zoals het was, allochtoon is toch niet negatief? Ik ben Antilliaanse en ervaar wel vooroordelen bij sollicitaties. Niet erg, ik kom er wel. Niet de woorden, maar de mensen moeten veranderen.'

Interviews Bart Dirks, foto's Arie Kievit

ELDERS IN EUROPA

Andere
woorden
of andere
houding?

DUITSLAND
MIGRATIEACHTERGROND

In Duitse overheidsstatistieken heten mensen die in Nederland voorheen allochtonen werden genoemd al sinds 2005 *Menschen mit Migrationshintergrund*. Dit begrip is een bedenkensel uit de jaren negentig. Wetenschappers gebruikten het als paraplu-begrip voor immigranten zonder Duits paspoort en etnische Duitsers uit Oost-Europa-immigranten met de Duitse nationaliteit. Relatief neutrale begrippen zijn verder 'Einwanderer' en 'Zuwanderer' (binnenwandelaars), 'Immigrant' en 'Asylsuchende'. Kranten bedoelen met 'mensen met een migratieachtergrond' meestal niet-westerse migranten. Van dat woord bestaat geen Duits equivalent. Na de aanrandingen in Keulen gebruikten media vaak *Maghrebener*, mensen uit de Maghreb. De indruk die er even was van een taboe bij overheid en media op het noemen van afkomst klopt niet. Het is in Duitsland gangbaar te spreken van 'Arabieren', zonder nadere specificatie.

Sterre Lindhout

BELGIË
STREEPJES-BELGEN

De Vlaamse krant *De Morgen* gebruikt sinds eind 2012 het woord 'allochtoon' niet langer. Een paar maanden later hield het gemeentebestuur van Gent een symbolische begrafenis van het A-woord in de kist. Veel enthousiasme maakten die actie niet los. Maar vier jaar later zijn de 'allochtonen' en 'autochtonen' allerm minst weg uit de Vlaamse kranten. Alternatieven als 'mensen met migratieachtergrond' en 'etnisch-culturele minderheid' zijn weinig populair, al worden streepjeswoorden (Turks-Belgisch) vaak gebruikt. Critici wijzen erop dat 'allochtone jongeren' gewoon vervangen is door 'moslimjongeren' of 'jongeren van Marokkaanse afkomst'. Ze worden nog steeds als groep gedefinieerd, vaak in negatieve context: de toon is niet vervangen. In Wallonië speelt dit debat niet. Ook daar zijn er problemen rond integratie en discriminatie, maar containerbegrippen als 'allochtones' of 'immigrés' worden er nauwelijks gebruikt.

Leen Vervaeke

FRANKRIJK
GEEN STATISTIEKEN

In Frankrijk wordt gesproken over '*français issus de l'immigration*', Fransen voortgekomen uit de immigratie. Een droge, feitelijke omschrijving. De Republiek is immers 'een en ondeelbaar': iedereen is evenveel Fransman ongeacht huidskleur, religie of afkomst. Daarom zijn etnische statistieken verboden. Ze zouden slechts leiden tot stigmatisering. Vooral pleitbezorgers van minderheden willen dat verbod afschaffen. Er gaapt een diepe kloof tussen het Republikeinse ideaal en de werkelijkheid, stellen zij. Goede informatie is nodig om discriminatie en achterstanden te bestrijden. Minder correct worden immigranten ook *immigrants* genoemd, of *Arabes*, in spreektaal soms met *sales*: vuile Arabieren! Anderen spreken van *musulmans*, ook al praktiseren veel moslims hun geloof niet of nauwelijks. In extreem-rechtse kringen circuleren benamingen waarmee de 'echte' Fransman zich wil onderscheiden, zoals de *français de souche*, de 'stam-Fransman'.

Peter Giesen

SPANJE
DEBAT OVER CORRECTHEID

Het woord 'allochtoon' bestaat niet in Spanje. Er zijn 'buitenlanders' of 'immigranten'. Van bepaalde groepen ligt de aanduiding gevoelig. Zo heeft *negro* (neger) plaatsgemaakt voor *subsahariano* (subsahariaan). Volgens sommigen is ook dat denigrerend: sub-betekent onder-. Ook over het woord *gitano* (zigeuner) is discussie. De Koninklijke Spaanse Academie geeft ook 'zwendelaar' en 'iemand die wil misleiden' als definitie en wil die niet schrappen. 'Politieke correctheid is een vorm van censuur', verklaarde de voorzitter. Veel Spaanse intellectuelen keren zich tegen die correctheid. De schrijver Javier Marías verklaarde dat hij 'nooit van die absurde eufemismen zal gebruiken als 'subsahariaan' of 'Afro-Amerikaan'. Het is voor mij hetzelfde te zeggen dat iemand zwart is of blond, rood of met sproeten. De echte racisten zijn niet degenen die deze termen gebruiken, maar degenen die iets slechts of negatiefs zien in 'zwarte'. Niet ik.'

Maartje Bakker